

BUTLLETÍ DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE LLEIDA

SUMARI

Text: Les valors de l'Excursionisme en la nostra renaixença. — L'Esclat excursionista. El grup de Villafranca. La societat X. L'«Associació Catalanista d'Excursions Científicas». L'«Associació d'Excursions Catalana». La tasca acomplida. El «Centre Excursionista de Catalunya». L'Obra del «Centre Excursionista». — La Casa Pairal de l'Excursionisme. El temple greco-romà d'Hércules. — La tasca dels primers anys. Associació d'Excursions Científiques. Associació d'Excursions Catalana. La tradició Excursionista. — Curiositat Excursionista.

Gravats: Actual patí del «Centre Excursionista de Catalunya». — Primer estatge del «Centre Excursionista de Catalunya».

Època II^a

Octubre - Desembre de 1926

Número 4

Direcció : Sant Antoni, núm. 6-2.^{on}

*Impremta
Mariana*

*Treballs gràfics
de tota mena*

L L E I D A
Acadèmia 17 - A. Correus 5

BUTLLETÍ DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE LLEIDA

LES VALORS DE L'EXCURSIONISME EN LA NOSTRA RENAIXENÇA

L'excursionisme pairal, des dels seus inicis fins als nostres dies, no és estat mai la plasmació d'una tendència exclusiva a aconseguir un pur i senzill esplai de l'esperit i a donar una satisfacció natural al cos, no; l'excursionisme pairal des de les primeres hores de la seva naixença i àdhuc en el període preliminar de la seva gestació, fou fill d'un sentiment terral que animava la ideologia dels primers excursionistes i la resultant d'un impuls espiritual que prengué sempre com a base i finalitat del seu viure una acció cultural i d'estudi.

Resseguint el procés d'aquest orde de manifestacions arreu de les nostres contrades, hom hi copsa un pressentiment instintiu i constant que guia els bells estols a retrobar les essències racials en les romanalles de les passades gèneres o en les entranyes insondables de la pròpia Natura.

Així és com s'explica que uns cops els veieu adelarats cercant-les entre les tenebrors de quelques coves naturals mig abscondides en les nostres muntanyes més aspres; altres voltes els trobareu regirant les solituds bosquetanes de llocs allunyats dels actuals nuclis de població delitosos del rústec monument funerari o religiós; adés són les deixalles abandonades al cim d'un tossal en moments de pànic o de confusió les que els porten les sentors autòctones; adés són els carreus incommovibles els que els senyalen l'empenta d'una raça que es projecta fins a nosaltres; adés són les pedres egrègies testimonis d'una cultura refinada les que els indiquen la font originària de les inquietuds modernes; adés són els empolsats pergamins els que els parlen dels trets característics de la pàtria.

En altre aspecte, els veureu atrafegats sotjant en les manifestacions vitals del nostre poble les valors tradicionals i perdurables; aquí és el caient filològic que plasma les influències diverses i les fluctuacions ideològiques; allí és la norma jurídica consuetudinària que parla vívidament d'una concepció raonable i justa de les relacions humanes; més enllà és la sabiesa popular que marca les aptituds artístiques en totes les classes socials i la florida d'una sentimentalitat col·lectiva abundosa en matisos i tonalitats exquisides; mes ençà són els costums de tot orde que deixen

entreveure les qualitats i els defectes, les decepcions i les esperances de la nostra ànima.

En altre caire, encara, n'hi ha que estenen la seva mirada per a copsar les sinuositats que presenta el troç de terra que ens suporta; o l'estructura i les vicissituds que ofereixen a l'ull despert les roques i els al·luvions que els segles han anat sedimentant davall dels nostres peus; o el tresor insospitat que una Natura avara serva allunyat de la llum i de l'aire; o és la flora riquíssima i variada que captiva l'atenció del que es troba afectat per l'estudi de les plantes; o és la fauna que moltes voltes determina la primordial característica d'una comarca.

I és que hom troba en l'excursionisme un camp d'actuació tan ample, que qualche aptitud o iniciativa hi té un lloc apropiat, de tal manera que li permetrà abastament esmerçar-hi les seves aficions i les seves energies, amb una compensació imponderable i amb una suma de plaers purs, espirituals, com no n'hi ha d'altres.

A tot arreu, els nostres homes de més empena i de més ampla volada mental, s'han allistat desseguida a les rengleres de les entitats excursionistes i a tot arreu de les nostres contrades hi han aportat carreus valuosos per a l'edificació de la cultura nostrada. Però no una cultura amorfa i incolora que es perd i s'esterilitza en disquicions vanes i sense eficàcia transcendent, sino una cultura definida i clara, de fort colorit i de tonalitat ben pròpia, encarnada en la terra que generosa ofereix fins les seves entranyes per a bastir-hi un pensament i un esperit que perduri a través dels segles i que plasmí una fesomia col·lectiva.

Aquestes valors de l'excursionisme són la raó de la seva existència i la causa de la gran ufana que ha anat prenent; les que han permès a l'entitat cabdal, al Centre Excursionista de Catalunya, arribar al cinquantenari de la seva fundació amb la vida plena i robusta que tots admirem, i a la realització de la tasca extraordinària que hom contempla meravellat i corprès, i aquestes valors, que produïren tan bells fruits, són les que justifiquen aquest escampall de filloles de l'excursionisme terral, entre les quals s'hi compta el nostre Centre.

Tot retent un ver tribut d'homenatge al Centre Excursionista de Catalunya, retem en el nostre fur intern, un ver tribut a l'esperit excursionista, com a cosa eterna de la nostra cultura.

L'ESCLAT EXCURSIONISTA

I

EL GRUP DE VILAFRANCA

A començaments del darrer terç del segle passat, arribaven a Barcelona uns quants companys vilafranquins, amb el fi de cursar estudis superiors a la Universitat i Escoles especials de la capital nostrada.

Un dels components del grup, N'Eduard Vidal i Valenciano, ens conta en pintoresca descripció com mataven el lleure dels primers temps de vida barcelonina. Copiem-lo:

«Ens trobàvem llavors en un món nou i sense saber en què ocupar el temps que lliure ens deixaven les nostres tasques escolars. Curts de butxaca i llargs de cames,

al reunir-nos els diumenges, projectàrem començar les correrries pels dilatats camps i encontorns de la ciutat, per a conèixer el nou país en què vivíem i en el qual teníem de passar alguns anys. En aquella data, en el què avui és l'eixamplament, ni una sola casa de les que ara s'hi alcen hi havia, i per aquí començàrem les nostres correrries, visitant els camps, barrancs, torrents i rieres que darrera les muralles s'estenien, els propers pobles de Les Corts, Gràcia, Horta, Sarrià i Pedralbes, i les veïnes muntanyes de Montjuic, Sant Pere Màrtir i Tibidabo, i fins les de Llevant, amb la Conreria i Montalegre, per a estar de retorn al caure el dia, puix era precis entrar pels antics portals, ja que sols amb esborancs poc practicables en les muralles es podia entrar per aquelles.

»Bé ens anaven aquelles passejades, sobre tot a mon amic Leandre Llorens, company també de dispesa i el més ardit de la colla; quan passats els primers anys, i trobant-se en construcció el ferrocarril, projectàrem l'anada a peu a Vilafranca, en les vacances de Setmana Santa, seguint el trajecte de la nova via. Els més dels companys s'espantaren de tal projecte, i decidiren fer el de sempre en tals ocasions, ço és, prendre l'òmnibus del Paquillo o del Titus jove, que en cinc hores portava a la nostra estimada vila.

»Amb en Llorens decidírem portar avant el projecte i sortir de Barcelona en el primer tren, que sols arribava a Molins de Rei, i des d'aquest punt, i a peu, seguir fins a Vilafranca, de manera que arribéssim a la vila quasi al mateix temps que els nostres companys amb el cotxe. Molts foren els entrebancs i dificultats que trobàrem per a seguir el nou traçat de la via, puix atrassada la construcció, trobàvem desmuntats i terraplens a mig fer, i rieres sense passeres, palanques ni guals, que ens obligaven a desfer camí i a descalçar-nos si no trobàvem qui ens passés a coll. Amb tot, així arribàrem fins a Sant Sadurní, menjàrem quelcom i miràrem els relotges, veient que si aprofitàvem el temps podríem arribar a Vilafranca poc abans o després d'arribar-hi els nostres companys que feien el viatge en cotxe, i tranquil·litzar les nostres famílies, que si veien abans a algun d'aquells i sabien el nostre projecte estarien amb ànsia per la nostra *calaverada*.

»Tot reeixí com desitjàvem: quan sortírem sobre la carretera, tocant ja quasi a Vilafranca, passava l'òmnibus per sota, portant els altres companys».

L'èxit obtingut animà els altres i una nova excursió de tres dies, començada el diumenge següent en fou el resultat, visitant Arbós, Vendrell, l'Arc de Barà, el Mèdol, Altafulla, Tamarit, Tarragona i l'aqüeducte romà de les Ferreres.

D'aquests primers assaigs en naixia a l'any següent una associació excursionista de la que en foren part els estudiants vilafranquins i de la comarca, rebent l'estímul dels que foren preclars patricis i honra de la ciutat nadiua, la capital del Penedès, els germans Milà i Fontanals, el savi filòsof Llorens i Barba, l'allavors Canonge penitenciari i després Bisbe de Vic doctor Morgades, el literat Gaietà Vidal i Valenciano i els doctors Estalella i Torras, temps a venir Bisbes de Terol i de Vic, respectivament.

L'entitat vilafranquina continuà una vida pròspera fins que desfet el grup iniciador per la mort d'alguns i el trasllat dels altres per exigències de negocis o de les carreres llurs, i també per haver reeixit noves entitats excursionistes de més empenya, féu que desaparegués com a cosa minsa o innecessària.

II

LA SOCIETAT X

Ens conta el patriarca de l'excursionisme, En Cèsar A. Torras, que a Barcelona, «abans de 1876 un petit aplec de jovent entusiasta constituïa una societat d'excursions amb l'objecte de recórrer nostra terra per a admirar i ponderar ses belleses». El nombre d'inscrits no podia excedir de dotze, i com és de suposar, sempre hi havia una llarga llista d'aspirants que pretenien engroixir els rengles d'aquella entitat.

S'anomenava «Societat X» i fruïa d'una organització senzilla i exempta d'enfarcits i pompes oficioses. Feien una caixa comunal amb l'ingrés de les quotes, el producte íntegre de les quals restava destinat a dues excursions a l'any de dos o més dies, amb el fi de conèixer i contemplar els llocs de nostra terra de bells paisatges o servadors d'estimables tresors artístics.

En cada sortida es feia sessió en el lloc visitat, en la qual el president hi devia llegir un treball adequat de fons excursionista i al secretari li corresponia una ressenya de l'excursió anterior, amb l'arreplec de dades i documents que avalorés el comès de rescensió.

Com es desprèn, les aspiracions d'aquest grup excursionista, malgrat la modèstia del nom, no eren altres que les que després veurem florir en les entitats que es crearan per la força d'expansió que ja no podrà contenir-se en el petit recinte del primitiu redòs de l'excursionisme.

Un del grup, tal vegada anticipant-se a l'anhel de tots, constituí la primera entitat barcelonina, en la qual anaren ingressant els altres, un cop suavitzades les aspereses d'amor propi que els havia produït la gesta del company més agosarat o més emprendedor, restant desfeta un cop acomplida la seva missió precursora.

III

L'«ASSOCIACIÓ CATALANISTA D'EXCURSIONS CIENTÍFICAS»

El dia vint-i-sis de novembre de l'any 1876, un dels individus de la «Societat X», l'incansable Josep Fiter i Inglès, realitzava una modesta excursió al turó de Montgat, no molt lluny de Barcelona, junt amb quatre companys més, la qual sortida fou el punt d'arrencada del moviment excursionista

Deixem que l'iniciador, el ja indicat Fiter i Inglès, ens expliqui un fet de tanta importància amb son estil pintoresc i apropiat:

«Eren les set del matí del dia 26 de novembre de 1876.

»Sonà un xisquet i el tren del litoral va posar-se en marxa.

»En un vagó de segona classe, cinc joves sostenien animada conversa, i per l'interès amb què enraonaven bé es podia comprendre l'entusiasme que els produïa la contemplació de les belleses que mostra la natura, i els records que ens han tramès els segles.

»Al parar el carril a Badalona, baixaren tots cinc, i encaminant-se per la carretera, es dirigiren a Mongat.

»Allí, al peu d'aquell turó regat amb la sang de tants màrtirs, se deturaven els expedicionaris, i dos d'ells, asseient-se en les roques, obriren les capsas de pintar a l'oli, provant d'abocetar la vista del castell tan anomenat en les cròniques de la

guerra de 1808, mentre els demés, guiats per l'esperit de l'investigació, pujaven la costa i saltaven els arrunats murs de l'antiga fortalesa.

»Al cap d'una hora els excursionistes, seguint les indicacions d'un d'ells, emprenien el camí del Masnou.

«¡Qui els hagués vist, més tard, al passar pel Masnou el carril que havia de retornar-los a Barcelona! Tots cinc, satisfets d'aquella expedició recreativa, ¡com se dalien trasmetent-se les impressions rebudes!

»I la cosa no era per a menys.

»Des del peu de Mongat, es distingeix un horitzont de delicadíssim color, confonent-se amb les aigües, relluent mirall, on amb tota sa puresa es retraten les entonacions del firmament, reproduint-s'hi els esfumats tons de la condensada atmòsfera.

»La vegetació espontània; els conreats camps; el contrast de colors d'aquelles roques que canvien des del vermell fins al mangre, des de l'ocre fins al terra-ombra; i més que res les gloriuses recordances que envolten el turó, impressionen a tot el qui sent entusiasme per les coses de la terra, i commouen els sentiments del qui admira l'art, i s'embadaleix contemplant les belleses de la natura.

»Heu's aquí, perquè, impressionats per aquell armoniós conjunt, els joves expedicionaris sostenien, tot esperant el carril, ben animada conversa.

»Asseguts en el sorral que besa l'ona del Mediterrani, es parlà de fundar una Associació, que, practicant sortides per l'estil de la que tan agradable s'havia fet aquell jorn, pogués estudiar les riqueses de nostra terra des dels diferents aspectes científic, artístic i literari; que els estudis portats a cap fins aleshores per alguns dels allí reunits obeïssin ja a un pla fix, inspirant-se en les profitoses i nobles idees del renaixement català. Muntaren al vagó i refermant-se més i més en son propòsit i, comptant sols amb son ardiment, allí mateix donaren per plantejada la institució i allí mateix el nomenat tresorer cobrà les primeres quotes als novells socis.

»I havem arribat al cas de donar a conèixer sos noms, i no se'ns acusi d'immodestos, puix creiem precis fer-ho, ja que al cap i al fi devem consignar un fet.

»Eren D. Pau Gibert i Roig, D. Marçal Ambrós i Ortiz, D. Ricard Padrós i Arquint, D. Jaume Faralt, i el qui en aquest moment molesta vostra atenció.

»El diumenge següent, els fundadors, aprovaren ja el projecte de Reglament, batejant la societat amb el nom d'«Associació Catalanista d'Excursions Científicas».

Aquesta entitat és i deu ésser tinguda per la primera veritable societat excursionista catalana i d'ella n'és fidel continuador el «Centre Excursionista de Catalunya».

Des de mitjans de l'any 1877 tingué el seu local social al segon pis de la casa número 10 del carrer de Paradís, el lloc més alt de la Barcelona vella, on es conservaven les tres grandioses columnes del temple erigit a Hèrcules pels romans colonitzadors i arran dels capitells de les mateixes s'aixoplugà llarga restellera d'anys l'esmentada entitat, fins a la reforma del local que restà tal com avui l'ocupa.

IV

L'«ASSOCIACIÓ D'EXCURSIONS CATALANA»

Petites discòr lies i dissencions filles de personalismes lamentables, motivaren que amb ocasió d'una Junta general celebrada el dia 19 de setembre de 1878, es

produís una escissió i dos dies després restava constituïda una altra entitat excursionista amb el nom d'«Associació d'Excursions Catalana», estatjada al local de «Fomento de la Producción Nacional», que en aquella època era al carrer dels Gegants, número 4, primer pis.

El novell centre comprenia els principals elements iniciadors i directius de la primera entitat i lluny de resultar un motiu d'entrebanc o d'aplanament per a l'excursionisme, fou verdader incentiu perquè es redoblessin els esforços i s'establís una saludable competència entre les dues entitats amb el fi d'aconseguir el lloc d'avantatge en els rengles excursionístics.

Familiarment i despectiva eren anomenades les colles de «*La Farigala*» i del «*Sant Mus literari*», però per la tasca cultural que anaren desenrotllant ambdues associacions, han merescut la consideració i l'estima dels qui posteriorment hem pogut copsar l'eficàcia d'aquell treball i la solidesa de l'obra portada a terme.

V

LA TASCA ACOMPLIDA

Ambdues associacions rivalitzaren en l'organització d'excursions, ascendent en importància, a mesura que s'anava despertant l'afició i es difundia el coneixement de les belleses naturals i artístiques del nostre país; en la celebració de conferències i cursets que és impossible detallar en aquestes planes perquè seria enutjós publicar aquí la llarga llista de les il·lustres personalitats en l'Art o en la ciència que honoraren ambdues tribunes; en l'arranjament d'exposicions de fotografies, certamens, assistència a congressos i altres actes encaminats a la conservació dels nostres monuments arquitectònics.

Des del 30 de novembre de 1878 fins a 31 de gener de 1891, l'«Associació» publicà un Butlletí mensual amb el nom de *L'Excursionista* i les seves cinc *Memòries* corresponents als anys 1876-1877; 1878, 1879, 1883 i 1884. Demés d'aquestes publicacions sempre interessants i copioses en dades de valor reconegut i aprofitable en les quals tot sovint cal anar-hi a parar per a orientar-nos o documentar-nos en les recerques posteriors, són mereixedores d'una cita especial l'*Album pintoresc monumental de Catalunya* amb sa gran edició composta de dues col·leccions de 25 i 48 vistes heliogràfiques d'un gust refinat i d'una execució acurada, amb les corresponents descripcions i la petita edició constituïda per les tres col·leccions de Poblet, Montserrat i Santes Creus.

La «Catalana» ens deixà els seus notabilíssims *Anuaris* de 1881 i 1882 i el seu *Butlletí* que començà el 20 de novembre de 1878 i terminà en desembre de 1890. Ambdues publicacions podien ésser citades amb orgull pels que les portaren a terme, a les que cal afegir-n'hi d'altres no periòdiques, però força interessants, com són la «Biblioteca Popular» de la que en formen part: *Lo llamp i els temporals*, *Meteorologia i Agricultura popular i Botànica popular*, d'En Cels Gomis; *Qüentos populars Catalans*, d'En Francisco de S. Maspons i Labrós; *Ethologia de Blanes*, d'En Josep Cortils i Vieta, i la *Miscelànica folk-lòrica*, deguda a distintes firmes del renaixement. Demés cal esmentar el *Catàleg de la Flora de la Vall de Núria*, de l'Estanislau Vayreda i Vila; l'*Estudi hidrològic de la Muntanya de Montserrat*, d'En Josep Ignasi Ursul; *Un estudi de Toponòmica catalana*, d'En Salvador Sanpere i Miquel, i les notables «Guies» de l'Artur Osona, publicades amb el nom i el segell de la «Catalana».

N'hi ha prou amb el que deixem consignat per a fer-se càrrec de la valor intrínseca de l'obra realitzada per aquestes primeres entitats excursionistes i per a deduir-ne la influència que deuriem exercir en el moviment cultural de la quinzena d'anys en què visqueren separades, si bé sotmeses a uns mateixos ideals i a unes mateixes inquietuds culturals i patriòtiques.

V

EL «CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA»

Deixem la paraula a l'autor de la memòria publicada amb motiu de vint-i-cinquè aniversari del *Butlletí del Centre Excursionista*, perquè ens digui com es féu la fusió de les dues entitats que tan bells fruits havien produït.

»La dualitat d'associacions excursionistes, deguda a dessidències i personalismes, fou sempre tristament sentida pels veritables excursionistes que de bona fe formaven la majoria d'ambdues societats, els quals amb tota recança veien aquella separació i treballaven afanyosos pel llur agermanament, convençuts que, amb l'unió de totes dues formant un sol organisme, es podria treballar més profitosament, espandint més i més l'obra de l'excursionisme català.

»Aquests desitjos, mil voltes expressats, cristal·litzaren ja a començos de l'any 1880, prenent la iniciativa la «Catalanista» i, després de diferents reunions i juntes, s'arribà a la concreció o establiment d'unes bases per a portar a la pràctica la projectada fusió, que no va reeixir. En 1882 se'n tornà a parlar amb caràcter oficial, reunint-se expressament per a tractar-ne, les juntes generals de la «Catalanista» i de la «Catalana»; mes tampoc s'arribà a un acord. Posteriorment, al començar l'any 1890, se'n parlà per tercera vegada, acordant l'«Associació Catalanista d'Excursions Científicas» i l'«Associació d'Excursions catalana» anar dreturament a la tant desitjada fusió, i delegant tot poder i facultats als llurs respectius presidents, que llavors eren D. Francesc Ubach i Vinyeta i D. Francisco de Sales Maspons i Labrós, per a portar-la a felix terme. Aquell desig lloable es veié realitzat; aquella perseverància tingué la seva recompensa: el 22 de setembre de 1890 la fusió restava realitzada després de perfecte acord, que fou ratificat més tard, en 20 i 22 de febrer de 1891, per les Juntes de la «Catalanista» i de la «Catalana», respectivament. La nova associació, en la qual quedaven reformades i refoses aquelles dues, prengué el nom de «Centre Excursionista», tenint per objecte recórrer les comarques de Catalunya a fi de conèixer, estudiar i conservar tot el que ofereixin de notable la naturalesa, l'història, l'art i la literatura en totes llurs manifestacions, així com la llengua, les tradicions i els costums dels seus habitants, valent-se de l'excursionisme per a divulgar llur coneixement i fomentar l'estimació que mereixen; fent constar també, en son reglament, que era fidel seguidora d'aquella primera associació fundada feia més de catorze anys.

»El «Centre Excursionista» es regí per una Junta Directiva interina, formada del president, que fou D. Artur Pedrals i Moliné, i vint vocals, quatre per cascuna de les associacions fusionades; essent aquests els senyors D. Simó Alsina i Clos, D. Artur Bofill i Poch, D. Antoni Bulbena i Tusell, D. Miquel Cuní i Martorell, don Josep Roig i Puñed, D. Francesc Carreras i Candi, D. Ferran de Segarra i de Siscar i D. Jacint E. Tort i Daniel. Finalment, el dia 7 d'abril de 1891, es reuní per primera vegada la Junta general de socis del «Centre Excursionista», procedint al

nomenament i proclamació de la seva Junta Directiva definitiva i acordant afegir al nom de la novella associació l'aditament o qualificatiu «de Catalunya». L'esmentada Junta restà formada pels senyors D. Antoni Rubió i Lluch, president; don Artur Pedrals, vice-president, D. Joan Cardona i Vert, tresorer; D. Marçal Ambrós, secretari primer; D. Lluís Tintoré i Mercader, secretari segon; i D. Ignasi Farré i Carrió, D. Pere Clapés i Trabal, D. Caius Cardellach, D. Josep Castellanos, D. Rafel Calvet i D. Jaume Balaguer i Merino, vocals».

Així restà definitivament format i constituït el «Centre Excursionista de Catalunya», el cinquantenari del qual celebren enguany les entitats excursionistes.

VI

L'OBRA DEL «CENTRE EXCURSIONISTA»

L'obra portada a cap pel «Centre Excursionista» en els trenta sis anys que s'escolen des de la fusió fins a la data, ha sigut d'una tal consistència que per sí sola resta enlairat a una de les institucions fonamentals de la nostra cultura. No tenim la pretensió de donar-ne aquí una nota detallada per quant seria impossible concretar-la en unes quantes planes; pero sí dedicarem un curt i breu comentari a cada modalitat de la seva actuació com a justificant de la simpatia i admiració que desperta l'entitat cabdal de l'excursionisme.

La primera nota més escaient i atractiva hom la troba en la reforma del local que venia ocupant des de quasi la fundació fins a la data. Nosaltres coneguèrem aquell segon pis situat a l'altura dels capitells de les columnes romanes amb ocasió del curset de Gramàtica Catalana que a finals del segle passat hi donava el notable filòleg En Pompeu Fabra i en rebérem una forta impressió; mai podíem somniar que al cap de poques anyades poguéssim contemplar en la seva plenitud, les restes del monument antiquíssim, la bellesa del qual era pressentida per la dels capitells que hom tocava amb les mans. El fet d'haver posat al descobert les monumentals columnes del temple d'Hèrcules, la joia més preada de la Barcelona vella, i la cura posada en la seva conservació, honoren tota la vida de l'entitat i en justifiquen la seva existència.

En el caire propulsor de l'excursionisme, apart de les nombroses i excel·lents sortides que registra en la seva història, s'hi destaca esplendorosament la construcció dels xalets-refugis d'Ull de Ter i de la Renclusa en el cor del Pirineu català i l'arranjament del de Sant Andreu de la Castanya, al Montseny, tres fites termeneres que assenyalen la valor cada dia ascendent de l'amor a les muntanyes que serveixen en son interior les arrels racials de la nostra etnos, tres fites termeneres que testimonien la poixança del «Centre» i la generosa expansió de la seva idealitat.

En l'orde cultural, estricte, hi excel·leix d'una manera insospitada. Adés, són les conferències de temes històrics, artístics, geogràfics, lingüístics, arqueològics, folk-lòrics, etc. que atrauen al senyorial i bell estatge els que senten la pruija d'un acurat refinament espiritual; adés són els cursos organitzats amb volada més ampla i, si es vol, amb més pretensió, on s'estudia qualche conjunt sistemàtic de l'aspecte que ofereix el nostre terror o qualche manifestació de l'ànima col·lectiva; adés són els Congressos en què s'hi apleguen els que senten l'excursionisme a les diferents contrades de casa nostra; adés és l'exposició fotogràfica que ens dona una visió de conjunt o una idea aproximada i sucinta de les bel·leses naturals d'una comarca o

els tresors monumentals d'un lloc determinat; adés és l'aplec celebrat sota les voltes del gran cenoli pobletà amb el fi d'inquietar els esperits que rauen impassibles davant de l'esfondrament del Monestir que contingué el primer far espiritual de l'Edat Mitjana.

Com a documentació gràfica, el «Centre» ens ofereix els trenta sis volums del seu Butlletí, de tònica enlariada i sèria, curull de dades de tot orde i font inesgotable d'abundoses iniciatives en el pervindre. Cal afegir-hi la publicació de les següents obres: *Lo Lluçanès*, d'En Pelegrí Casades i Gramatxes; *l'Art religiós en el Roselló*, d'En J. A. Brutails, traduïda per En Jaume Massó i Torrents; *Record de l'exposició de documents gràfics de coses desaparegudes de Barcelona durant el segle XIX*; *Homenatge a la memòria del rei Martí*; *La Vall d'Hòstoles*, per En Cels Gomis; *Monografia de la casa palau i Museu de l'Excm. Sr. D. Eusebi Güell*, per En Josep Puiggari; *Notes folk-lòriques de la Vall d'Ager*, per En Joan de Porcioles; *Aforística mèdica popular*, per N'Oleguer Miró; *Zoologia popular*, per En Cels Gomis; *Lo Vallès*, per Mn. Nòbert Font i Sagué; els set volums de les *Guies de les Comarques Pirenenques*, per En Cèsar A. Torras; la *Guia monogràfica de la Vall d'Aran*, per En Juli Soler i Santaló; la *Guia monogràfica de la regió del Montseny*, per N'Eduard Vidal i Riba i la continuació de les *Guies de Catalunya*, de l'Artur Osona. Totes elles impreses sota els auspicis del Centre o amb el seu patronatge, constitueixen una de les manifestacions més atraients de la bibliografia excursionista.

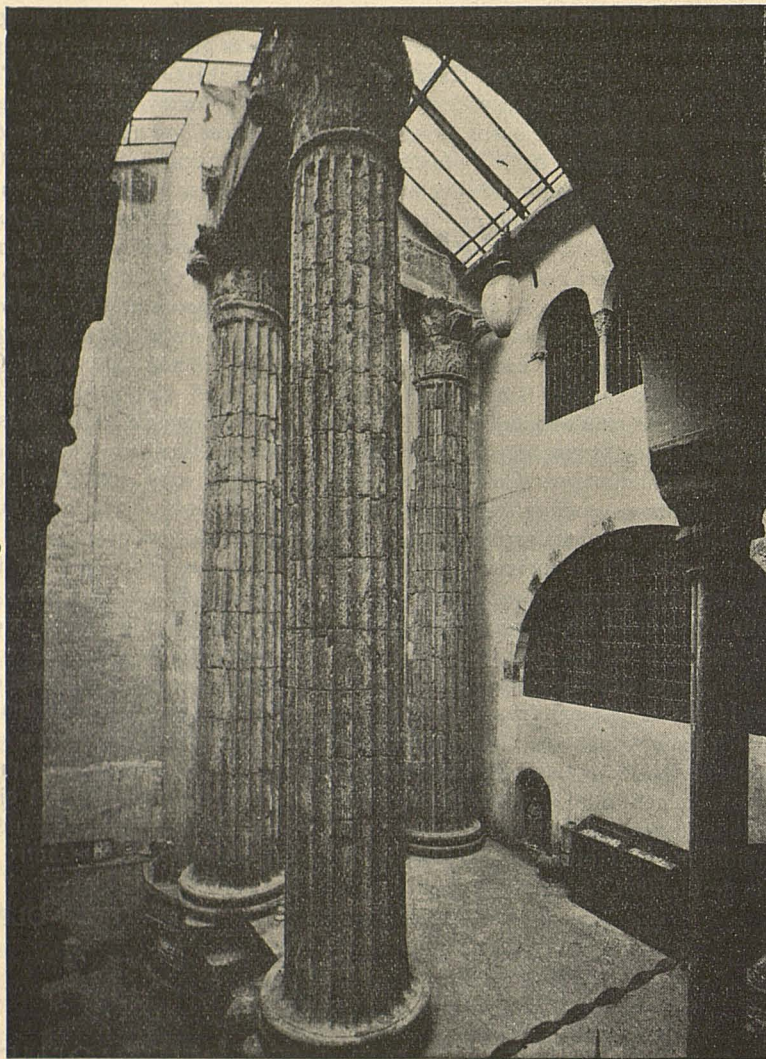
A tot això, que és prou, cal afegir-hi encara la tasca estimulant, d'exemplari i de difusió de l'excursionisme. Com filloles espirituals, han anat creant-se i prenent ufana una munió de societats excursionistes en els distints districtes i suburbis que constitueixen la ciutat cap i casal de la terra nostrada, les quals amb o menys intensitat segueixen i segueixen les petjades que deixaren marcades les figures excel·lidores d'aquest moviment. I per l'impuls intencionat del propi «Centre» o per l'iniciativa dels que l'admiraven, anaren prenent lluc i florint a les diverses contrades del nostre país, les entitats excursionistes comarcals, de vida més o menys esplèndida, d'actuació més o menys intensa, però totes portant com a bandera la mateixa idealitat, les mateixes inquietuds i els mateixos anhels, que plasmaren en el «Centre Excursionista de Catalunya», raons per les quals aplegades en sardana de germanor, les de la ciutat i les foranes, li retem el fervent homenatge d'admiració i de reconeixement filial amb motiu d'escaure's enguany l'avinentesa del cinquantari de la fundació del primer estol que enlairà per primera vegada la bandera de l'excursionisme amb totes les modalitats i esperances que rauen en el «Centre Excursionista de Lleida».

FELIP SOLÉ I OLIVÉ.

LA CASA PAIRAL DE L'EXCURSIONISME

Ens plau donar aquí una descripció del formós casal que ocupa el Centre Excursionista de Catalunya, en la qual, tot ponderant-nos son valor, ens evoca un passat ple de glòria i grandesa, del què en són testimoni les pedres que ens resten.

Deixem que l'autor ens ho digui amb forma atractiva i pintoresca.

ACTUAL PATI DEL «CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA»

AL MIG LES TRÈS COLUMNES DEL TEMPLE D'HÈRCULES

EL TEMPLE GRECO-ROMA D'HERCULES

«...Mes abans permeteu-me, per a no pecar d'ingrat, dedicar dues paraules a aquestes venerandes despulles d'altre monument tant o més important, vestigis preciosos que, després d'una vida de molts segles, tenim la gran satisfacció de veure que formen l'arc de triomf dedicat als genis de la renaixença artística i literària de Catalunya; columnes robustíssimes del temple erigit a una de les divinitats paganes en el cim del Tàber, centre de la Barcelona patrícia, avui regenerades al calor de la fe veritable que ens anima per a la restauració de tot el bo, de tot el gran i de tot el formós que ens han llegat les generacions passades.

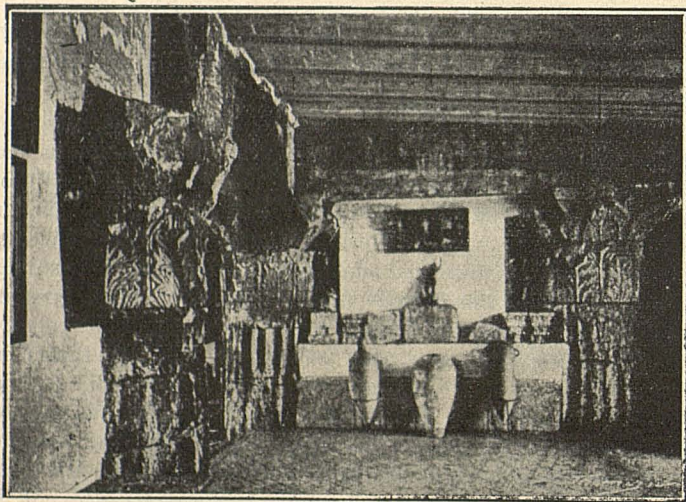
Pobre és la idea que d'ell pugui donar-vos. Emperò, figureu-vos un temple d'aquells que els arquitectes, seguint les regles de Vitruvi, en diuen *peripteros hexastylus*; això és un paral·lelògram rodejat de columnes corínties d'uns 50 peus d'alçària: sis a l'enfront mirant envers l'orient, i sis a l'espatlla, amb onze a quiscun costat. Una graderia condueix i dona accés al pòrtic del *peristilo*. En els intercolumnis poden contemplar-se gracioses estàtues que l'art grec ha posat al servei de la Roma triomfant. Un frontó triangular corona la façana, i en ell, davall de polits relleus, s'hi llegeix una inscripció que recorda la dedicatòria del temple. Les portes de bronze que clouen l'entrada a la fi del *pronaos* s'obren al representant del Cèsar. Els flàmens vestits amb blanques túniques s'acosten fins allí per a rebre'l. Mireu-lo: és el *pretor* que, cobert amb la toga anomenada *picta*, per ésser d'or i púrpura, precedit dels *lictors* i acompanyat de l'*edil* i dels *duumvirs* i demés *decurions*, va amb lluït estol de ciutadans, a oferir un sacrifici al Déu protector de la colònia *Favència, Júlia, Augusta, Pia, Barcino*, a Alcides, el fill de Júpiter, l'Hèrcules hel·lènic fill de Tebes, el *Melkart* tiri aportat pels fenicis, l'estàtua del qual es distingeix a la claror de la llum cenital que baixa per la *naos*, allà en el fons de la *cel·la*. Guarides té les espatlles per la pell del lleó que matà en la selva Nemea, i porta a la mà aquella feixuga clava amb què *esportellà la muntanya de Calpe tanca del Mediterrani*, segons bella expressió de nostre gran poeta Verdaguer. Riques ofrenes junt amb una ara es veuen a sos peus, i als costats brillen quatre primorosos trípodcs d'or i plata.

«Tots sabeu que els déus de l'Olimp no eren sino un record dels fets heroics, una tradició dels temps primitius; doncs bé, aquesta divinitat no era sino la representació d'un poble oriental que posà aquí la llavor de nostra raça. Però ¡ai! el sol del mateix Orient s'aixecà un dia majestuós i resplendent per a il·luminar les tenebres del paganisme amb la llum de la veritat, i llavors no tardà a caure aquest ídol a la sola veu d'aquells confessors i màrtirs de la *bona nova* que es diuen Eulàlia, Cugat i Sever. I amb l'ídol s'enderrocà també el poder d'aquell gran imperi que havia dominat el món. Vingueren després unes tribus de gent que estaven detingudes en el país de les neus, i traspassaren les fronteres de nostra Pàtria, inundant-la com llac que ha eixit de mare. I més tard la repassaren, venint del migdia, altra nissaga d'homes colrats pel sol, que tot ho destruïren: els temples i el circ, el pretori i les termes. Amb les seves ruïnes bastiren els Comtes les muralles de Barcelona. En aquella ocasió fou quan aquestes columnes restaren embolcallades per un nou edifici a fi de servir de torre o ciutadella a l'*acròpolis* renovada. Però avui, senyors ja no hi ha barbres ni sarraïns: passaren tots per a no tornar; i no obstant encara aquestes parets aculten la bellesa de tan preuades restes, com si fossin púdiques i recatades donzelles. Es que (ho sento, però dec confesar-ho) és que

nostres patricis s'obliden sovint de conservar les glòries de la terra. No recorden sempre el que deia Salusti: *Gloria majorem, posteris lumen* — «La glòria dels progenitors és la llum de la posteritat».

«D'altre modo veuríem despullades aquestes ruïnes d'edificis estranys, tal i com estaven en el dia de la destrucció del temple, i fundat en l'àrea que el mateix ocupava, un *Museu Llatí*, segons el feliç pensament d'un il·lustre amic me u, soci honorari d'aquesta corporació, que avui es troba a Madrid. I enteneu, que tals projectes no són gens atrevits per a qui té vertader patriotisme, puix en la primavera última (maig de 1878), els vegí realitzats a l'observar per mos propis ulls: primerament, com s'enderrocaven cases senceres per a descobrir uns quants sitials més de l'hemicicle dels espectadors en el gran teatre romà de la vella Arles, la *Roma de les Gàlies* (*Gallula Roma Arelas d'Ausoni*): i en segon lloc al visitar la *cel·la*, grecoromana dedicada a Caius Cèsar, fill d'August, cònsul, i a Luci-Cèsar, fill també d'August, designat per a cònsul, prínceps de la joventut, que es conserva íntegra, com a testimoni venerable de la *Colonia Nemausensis Augusta*, essent coneguda avui per la *maison carrée* (casa quadrada) de Nimes. En aquest temple, si bé més xic, molt semblant al de que us parlo, em paregué trobar-me en la morada de les muses per a mi més simpàtiques, perquè demés d'ésser un poeta provençal llorejat en públic certamen el guardià que la custodia, son interior està destinat a museu lapidari i artístic d'antiguetats paganes. ¡Ah! així es com voldria jo veure ocupat aquest espai on s'asenten les belles columnes que tots gojosament esguardem; llavors podríem admirar-les com a fites interposades per la mà dels segles entre l'antiguetat i la nova era, com a testimonis eloqüents dels temps vells, i com a llum esplendorosa de la veritat històrica: *testis temporum, lux veritatis*, com digué Ciceró...»

ANDREU BALAGUER I MERINO.

PRIMER ESTATGE DEL «CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA»

ARRAN DELS CAPITELLS DE LES COLUMNES ROMANES

LA TASCA DELS PRIMERS ANYS

Com a mostra de l'activitat que desplegaven les primeres entitats excursionistes, donem a continuació un fragment del discurs presidencial d'En Josep Argullol, en el qual s'hi constata el gran nombre d'excursions realitzades i la feina feta en altres aspectes, per part de l'una; i la crítica d'en Joan Sardá que tot comentant l'aparició d'un dels Anuaris, ens presenta la valor i la transcendència dels treballs portats a cap per l'altra.

Ambdós fragments fan obra de justícia als primers impulsors de l'Excursionisme i amb aquest sentit els traslladem en aquestes planes.

I

ASSOCIACIÓ D'EXCURSIONS CIENTÍFIQUES

D'aquest objecte, just és que es digui, que se n'ha lograt una bona part; però tan just és que també es digui, que manca lograr altra part més grossa encara. Per l'apreciable memòria del senyor secretari, vostès han pogut veure l'estat de creixença i prosperitat en què nostre institut es troba, tant més notable, per quan compta pocs, molt pocs anys d'existència. Vostès han pogut veure que la vida que porta no és raquítica ni mesquina, sinó plena, abundosa i vigorosa.

Y en efecte, la societat que en el curt temps d'un any coneix i fa conèixer Pedralbes; Lo Pont del Diable de Martorell; Sant Geroni de la Murtra; Badalona; La Cova de Na Guilleuma de Moncada; Vilassar de Dalt i de Baix; El Monestir de la Vall d'Hebron; El Papiol; Bellesguard; San Cugat del Vallès; Canovelles; Llerona i Granollers; Cornellà; Vilafranca; Sant Feliu de Llobregat; Sant Just Desvern i Esplugues; Breda; Montsoriu; Arbucies i Hostalrich; Orrius i Argentona; San Pere de Rexach; Sant Llorenç del Munt; Vich; Roda; Sant Pere de Casserres; Sabassona; Cervelló i Sant Pons; La Garriga; Sant Martí de Provençals; Terrassa; Viladecans i Castell d'Aramprunyà; Santa Agnès de Malanyanes; El Castell de la Roca; Poblet; Centelles; El Castell de Burriach; La Torre Pallaresa; Monistrol i Montserrat; Tarragona i Santes Creus; Sant Miquel del Fai; Caldes de Monybuy; El Castell de Bell-lloch; Ripoll; Manresa i Sant Benet de Bages; Vallbona; Bellpuig; Lleida i Balaguer; Solivella i l'Empordà: la societat que tot això recorre en tan poc temps, diem, que ho estudia per medi de les distintes seccions, artística, pintoresca o topogràfica, bé es pot dir en nom de Déu que treballa, i que dintre curt temps, si no la destorben, no deixarà pas ni cim, ni vall, ni plana, ni recó de la catalana terra, que no sigui conegut i ben conegut per tot aquell que tingui una mica de voluntat de conèixer-ho. ¿I penseu que és poc la coneixença, la perfecta i acabada coneixença d'una terra? ¿I d'una terra com la nostra, d'on es pot dir que fins ara tan poc se'n sabia?

A més a més, la societat que dóna i escolta tan sàbies conferències com les d'Arqueologia de don Eduard Tàmaro; les de Literatura catalana antiga de l'erudit don Antoni Aulèstia i Pijoan; les no menys notables sobre l'art de llegir en veu alta de don Josep Ixart; les que versaren sobre alguns monuments megalítics de

Catalunya, de l'honorable comte de Bell-lloch; la ciència prehistòrica del reputat escriptor Castellà, don Francesc Maria Tubino; la que tingué per objecte la descripció i història de la Capella reial de Santa Agata de Barcelona del distingit catalanista i bibliòfil, don Andreu Balaguer i Merino; les que donà el llorejat poeta, bon prosista i autor dramàtic, don Joaquim Riera i Bertran sobre literatura catalana moderna; l'agradable conferència sobre música religiosa de don Modest Vidal; les erudites de don Antoni Torrents i Torres sobre l'expedició de catalans i aragonesos a Sicília, i per fi, la instructiva de don Pere Company sobre taquigrafia catalana, bé en són també prova plena de que aquí dins hi ha vida abundosa, i que viu aquí l'amor al saber amb vigor i força novella, com de sava generosa i bona.

Certament: la societat que dóna vetllades tan memorables com la patronal de Sant Jordi, les d'en Parcerisaa i Ali-Bey, que posa en son enfront el seu retrat, i que inaugura amb ells la galeria de distingits catalans excursionistes: la societat que compta en la premsa periòdica amb ben redactat torna-veu; la que escampa sa fama per defora i logra que la consultin i sometin projectes de restauració i reforma d'importants monuments; la que es comunica i relaciona amb corporacions i entitats de tot arreu; la que ja comença un museu i té un àlbum de vistes nombrós i escollit; la que atreu a son lloc persones d'alta representació política i social, bé es pot dir que té reconeguda importància, que son esclat resplandeix amb viva llum, i que l'èxit obtingut verament causa meravella, si com els he dit un no s'oblida de sa joventut, dels pocs anys que compta d'existència, i si tampoc s'obliden sos contratemps.

.....
 JOSEP D'ARGULLOL.

Barcelona 20 desembre de 1879.

(Fragment del discurs presidencial de l'Associació Catalanista d'Excursions científiques, en la sessió inaugural del 4 de gener de 1879).

II

ASSOCIACIÓ D'EXCURSIONS CATALANA

Anuari de 1892

Un volum de XVII-612 planes amb nombroses il·lustracions, 12 pessetes

.....
 Per altra part, la dualitat d'associacions no és filla exclusivament de rivalitat de persones. Hi ha al cap d'avall de tot uua altra cosa, certa raó de ser, certa necessitat que, potser sense donar-se'n compte els dissidents, l'legítima la dissidència i la fa precisa. Molt vaga, és veritat, però amb certes tendències a concretar-se, cada associació deixa entreveure una idea peculiar que la guia i un subjectiu exclusiu i propi. I lo més graciós és que aqueixa idea discorda completament de la denominació que respectivament ostenten, o al menys, de la que ostenta una d'elles. *Associació Catalana d'Excursions científiques* es titula l'una; *Associació d'Excursions Catalana*, l'altra. I no obstant, si es judica per les tendències més o menys informes de cada una d'elles, la qualificació de científiques, si a alguna correspon, és a la que no la usa. Veritat és que ni la una ni l'altra deurien usar-la. Sempre m'ha dissonat l'adjectiu *científiques*, no sé si per pretencions o si bé per

impropi. Però prescindint d'això, és innegable, com dèiem, que en la *Catalanista* sembla com si hi preponderés la tendència principalment artística i en la *Catalana* la científica. ¿No n'és un testimoni el mateix *Anuari* que serveix d'epígraf a les presents ratlles? Els estudis sobre els Pirineus aragonesos i catalans, escrits per D. Artur Bofill, D. Cels Gomis, Mr. Maurici Gourdon i el Baró A. de Saint-Saud; els que sobre diverses comarques catalanes publiquen el ja citat Sr. Gomis i D. Artur Osona, els quals, amb el Sr. Bofill, bé mereixen el nom dels incansables; el que dedica al mapa del mallorquí Palestrina, D. Josep Ricart y Giralt; el catàleg d'insectes de diferents ordes de Camprodón i sa rogalia pel Sr. Martorell i Penya; les notes sobre Prehistòria a Serinyà i Caldes de Malavella per Pere Alsius; la *Flora* de Calella, de D. Miquel Cnni i Plantada; els *Mamífers del Vallès*, de D. Vicents Plantada; el *Resum Meteorològic* que fa en Montserrat i Archs; tota aquesta important col·lecció de treballs que omple bona part del voluminós *Anuari* de 1882, demostren ben clarament que existeix la tendència científica a què ens referíem i que, al nostre entendre, o caracteritza o hauria de caracteritzar a l'Associació Catalana. En canvi, en la *Catalanista*, composta principalment de poetes, artistes i investigadors d'història, hi preval i hauria de procurar-se que hi prevalgués el temperament literari-artístic, l'estudi de les belleses naturals. la investigació sobre història política i sobre història artística. ¿Es potser el desig de què sia el que ens fa creure que és? La nostra Acadèmia de ciències naturals i arts i la de Bones lletres, aquesta en especial, són poc menys que morts, encarcarades per son èmfasi semi-oficial, ambdues van a pas de cerimònia i sembla difícil fer-les córrer; les hereves naturals han de ser-ne les Associacions d'excursions amb llur organització democràtica, oberta als quatre vents, i on no es pregunta a ningú ni d'on ve ni on va, mentre contribueixi amb l'òbol insignificant de sa butxaca i amb l'òbol valuós de son zel i sa intel·ligència a dar vida i moviment a la Societat. Rejovenir a un vell no pot ser. *Recedant vetera; nova sint omnia.*

.....
 Mes apart ja aquesta digressió, i tornant a l'*Anuari* i a l'Associació que el publica, ve al cas una pregunta.

¿Serà un obstacle a l'avenç d'aquestes associacions, dificultarà l'adquisició definitiva del caràcter que per a elles desitgem, la circumstància de tenir per idioma oficial el nostre? Crec que no. A propòsit de l'*Anuari* de què parlem no ha faltat el *clichè* sempitern amb què algus saluden l'aparició de tota obra catalana que val: ¡quina llàstima que no estigui escrita en castellà! No deixa d'ésser aquesta una qüestió important i que mereix ésser tractada.

Jo em penso tenir per a tractar-la, una ventatja, i és que em considero un xic desapassionat. Entre els catalanistes *quand même* passo o per ressellat o per indiferent; entre els indiferents o ressellats o enemics, sia perquè no sé sentir-les sia per certa propensió a veure més el contra que el pro de les coses. no sé arribar tan amunt com els que duen la idea de pàtria al Capitoli, ni tant avall com els que la duen a la roca Tarpeia. I el mateix amb l'idioma; no sé què m'espanta més, si la idea de què fos idioma oficial o la de què es borrés del mapa.

Doncs bé, i prou de mi; crec que les Associacions d'excursions han de conservar l'idioma català com a idioma oficial, i han d'usar-lo en sos documents i en sos llibres. Primerament se'm resisteix la idea de què es reuneixin vint-i-cinc, trenta, cent senyors, que pensen i parlen català, i que en quant es reuneixin es posin a parlar castellà. És una cosa tan ridícula que sols per la força de la costum no ens n'adonem. ¿No ens hem avesat a sentir sense riure com de la *cabeza* se'n diu *cabessa* i

de la *Sociedad Sossieatltt*, de les *veces beses*, et sic de caeteris? En segon lloc esborrem el català de les Associacions d'excursions, i al mateix temps suprimirem aquestes. Apart dels incentius personals que a alguns animin, és innegable que l'ànima d'aquelles societats és l'amor a la terra. ¿Com ve aquest amor, què és, què l'alimenta i l'atia fins a l'idolatria? ¿Què? ¡Aneu a saber-ho! Se sent i res més. Hi ha alguna cosa en el món, en el que dins d'aquest nom s'enclou en tot el que duu aquest nom, en les muntanyes i valls i plans que formen son territori, en els monuments revellits que coronen sos cims i artitzen ses viles i poblats, en els records històrics que desperta, en les tradicions i llegendes que poblen de formoses fantasies sos boscos i sos camps, en les costums que li donen color, en la llengua que és com l'atmòsfera vital que tot això respira, hi ha alguna cosa, repetim, que atrau, que sedueix que enamora, i ho fa adorar amb adoració excepcional, sense hom saber donar compte del perquè, irreflexivament, imperiosament. I és de tal manera, que qui estima una d'aquelles coses estima per força les altres, com íntimament lligades que estan totes a títol de manifestacions diverses d'una mateixa entitat. ¿Qui ha estat, qui són a Catalunya els qui de coses catalanes s'han ocupat? Precisament els qui han escrit i escriuen en català. ¿Qui ha escrit o escriu en català? Els qui de coses catalanes tracten. Suprimiu un d'aquests dos elements de l'amor patri, i aquest minva de tal manera que de sentiment actiu baixa a la categoria d'afecte platònic, d'afecte relatiu, el qual cedeix a qualsevol altra afecció, a qualsevol altra conveniència de moment. Algú d'això en dirà heretgia: algú cridarà contra aquesta idea; algú voldrà establir distincions entre l'amor racional i l'amor irreflexiu i contraproduent. Mes si bé es reflexiona i mira cada u al fons de sa consciència, es veu clar que l'amor patri o és complet i absolut o no ho és: en els sentiments els termes mitjos són veïns de la indiferència.

Però encara hi ha una altra raó d'índole més pràctica. S'enganya qui es creu que escrivint en castellà l'*Anuari* i, en general, totes les publicacions de les Societats excursionistes, tindrien més ressonància. El públic restringit que pot llegir obres així és un públic de suficient il·lustració, si té votantat i ganes, per a no haver d'experimentar grans dificultats en la lectura i intel·ligència del català. Quan un escriptor castellà ha volgut conèixer obres catalanes, sense cap preparació les ha enteses perfectament? ¿Qui li ha ensenyat de català a En Pereda, per exemple? I no obstant, ens consta de *visu* que entén perfectament els llibres catalans. En Tubino, sense saber de català, ha escrit una història del nostre renaixement. ¿I als traductors de poesies den Balaguer o den Verdguer, qui els n'ha ensenyat? El que no hi ha són ganes o afició; el que hi ha és que obres així ni en castellà ni en català foren gaire llegides fora de Catalunya, ni ho foren més perquè estiguessin escrites en el segon de dits idiomes. Si al censurar que s'escriu en català perquè així hi ha menys públic se recomenés, per exemple, l'escriure en francès, ho comprendríem. Si hem de guiar-nos en l'elecció d'idioma no més que per raó de conveniència, optem pel francès. En Pompeius Gener, per cada exemplar castellà que ha venut de *La Muerte y el Diablo* en va vendre cent en francès.

Fora d'això, totes les raons militen a favor del català. I quan no hi hagués les raons de sentiment, d'orgull, de dignitat, hi hauria la que en podríem dir científica. A veure qui de nosaltres, per més que coneguï el castellà, el posseeix prou per a descriure amb exactitud i vivesa la nostra naturalesa, les nostres costums, els nostres vestits, tot el que ens és característic. Precisament l'excursionisme busca tot això que té fesomia local, ¿com descriure-ho si comencem per haver de buscar equivalents de paraules, de tot punt impossibles perquè no hi ha equivalència de

coses? Figureu-vos un quadro de costums andaluses escrit en català. Veritat és que ara els *toros i cantaores* en van flamenquejant de tal manera que aviat serà possible.

Estic segur de què el Sr. Arabia i Solanas, si volgués, podria escriure en castellà ses descripcions excursionistes. Té coneixements de sobres per a això. Però ¿aniria sa ploma tan segura com va escrivint en català? ¿Sa extensa i important Memòria de s'excursió a Ripoll, Olot, Besalú, Banyoles, Girona i respectives comarques, que omple brillantment 160 planes de l'*Anuari*, un llibre com es veu, valdria el molt que val? A cada pas toparia amb la dificultat de denominar les coses amb noms adequats, y no tindria més recurs que o convertir les planes en mosaics de cursives i fer frases castellanques sobre noms catalans, o bé desmaiar ses descripcions i pintures, i fer del que és ara viva relació que ens transporta al costat del viatger i ens fa participar de ses impressions, una composició retòrica laboriosa i enrevessada. ¿com, i seguim amb exemples, podria en Maspons dar-nos la idea que ens dóna de la nit de Sant Joan al Vallès, ni on trobar les manyagueries d'istil que li inspira son amor a la comarca nadiua, havent d'apel·lar a un llenguatge après en els llibres i que no és el de cada dia i de cada hora?

Desenganyem-nos: sera una desgràcia si es vol, però duem encarnada la llengua, i en quant ens desfem d'ella perdem la meitat de la nostra espontaneïtat i de la nostra naturalesa. I en literatura—i els llibres de les Associacions excursionistes, fins predominat-hi la tendència científica, han d'ésser essencialment literaris—la espontaneïtat i la naturalitat són les primeres condicions de l'escriptor. ¿On són els nostres catalans, residents constantement a Catalunya, que facin i puguin fer un paper en la literatura castellana? Desgràcia, tan desgràcia com es vulgui, però és; ningú pot escollir el lloc de son naixement.

JOAN SARDÀ.

La Il·lustració Catalana, de 15 de juny de 1884.

LA TRADICIÓ EXCURSIONISTA

Interessa abans d'entrar de ple en nostre tema, recordar el que s'ha dit sobre els antecedents històrics de l'excursionisme, i respecte de s'aparició en el present segle com a força social que es relaciona amb el progrés de les ciències i amb la marxa de la civilització.

L'excursionisme es confon en l'antiguetat, amb l'història de la Geografia. Els primitius navegants que realitzaven les admirables odisses de què ens parlen els vells llibres; els savis que recorrien el paísos per a anar a estudiar les usances i les lleis; els cabdills de l'època heroica, que portaven l'esclat de llurs gestes a través de les terres i dels mars; fins els mateixos pobles que en ses constants emigracions escampaven les llavors de la civilització de unes a altres encontres; eren grans excursionistes els treballs dels quals han aprofitat les generacions successives, que per ells han pogut traslluir, com darrera d'àurea boirina, les grandioses siluetes, els quadros sublims de les edats passades.

En l'època antiga, veiem els fenicis llençar-se als mars occidentals; seguir-los els cartaginesos hereus de s'ardidesa; i aventurar-se també els grecs cap als horitzons desconeguts en busca de noves terres. Els romans, més que viatgers foren

dominadors; emperò no, per a això, sa marxa triomfant deixà de contribuir al coneixement d'oblidats passios.

Constituïda la nacionalitat catalano-aragonesa en l'Edat Mitjana, i ésser per sa situació en el litoral del Mediterrani potència essencialment marítima, la veiem descollar en els avenços geogràfics, i figurar dignament al costat de les nacions que més avençaren en l'art de la gran navegació.

L'actiu comerç que Catalunya sostenia amb les terres de Llevant, del Migjorn i amb algunes del Nord, del qual n'es eloqüent testimoni l'immortal còdex del Consulat de Mar, que apareix en el segle XIII, és causa de les conquestes que es van fent en el camp dels descobriments i de les expedicions geogràfiques. Entre els primers col·loquen alguns la notícia que dona Ramon Llull, eix geni universal que amb l'esplendor de son saber il·lumina aquella època, de diversos instruments de mida, de les cartes marines i de l'agulla nàutica; i mentres nostres vaixells s'aventuren fins a les Canàries, al segle següent el mallorquí Ferrer arribava al Riu de l'Or, en el Golf de Guínea, a una latitud que ningú havia alcançat.

Des d'aquesta època es desenrotlla l'estudi de la cartografia; i els Viladestes i Vallesques construeixen mapes que serviren de guia als més famosos expedicionaris.

En la magna epopeia del descobriment del Nou Món, representen dignament a nostra terra Fra Bernat Buyl i en Pere de Margarit, que simbolitzen la religió i la milícia en el domini de les Indies Occidentals; mentre Lluís de Santàngel i Ferrer de Blanes contribuïren respectivament amb els caudals i la ciència al millor èxit de l'immortal viatge.

Després d'aquesta època, tancada Catalunya dintre de les vastes fites de la Monarquia espanyola, recull modestament les ales; i ses homes excursionistes es limiten a recórrer els àmbits de la Península, quant no, empesos pel deure i el fervor religiós, prenen part en llunyanes i ignorades missions. Llavors neix lo que en podríem dir excursionisme local, que pren per tasca, estudiar amb preferència, la naturalesa i l'art, les antiguitats i l'història del propi territori. Els Dicó, Domènech, Pujadas, Salvador, Pascual, Caresmar, Bolós, naturalistes, historiadors i antiquaris, representen l'activitat excursionista de nostra terra en els tres segles que precedeixen a l'actual; mes en els albors d'aquest, Gimbernat i Ali-Bey, porten llur observació més enllà de les fronteres i en ell Parcerisa i Piferrer dintre de casa, i en Mas, Isern i Gatell fora d'ella, per parlar solament dels ja finats, estimulen la moderna generació a conèixer i estudiar la nostra terra, i en ensenyen com es sofreixen les més grans penalitats en ares de l'amor a la ciència.

Si amb eixa honrosa tradició, si amb tan gloriosa història podien desenrotllar-se en l'època actual l'esperit d'investigació geogràfica, no hauria pres tan gran volada sense altre factor, que fou aquí l'indiscutible creador de l'excursionisme. El renaiement nostrat al donar esplai i tendències apropiades a l'activitat del nostre poble, presentà, també, a l'excursionisme verdadera transcendència. I tal sentiment ja el congriaven en son cor els escriptors que aquí iniciaren eixa tendència a l'estudi pràctic de nostra antiguitat i de nostra història. Ja els erudits del segle passat deixaven traslluir una especial predilecció per tot lo de la nostra terra, distingint-se pel seu ardent amor a ella el P. Pascual, un dels tres famosos Premonstratenses de Bellpuig de les Avellanes; i més aprop de nosaltres, és evident que el patriotisme fou el principal mòvil que enardí l'ànima d'en Piferrer per secundar el magnífic plan d'en Parcerisa.

Enllaçant una i altra idea, ha pogut ostentar-se nostre excursionisme a son germà l'alpinisme estranger amb un caràcter propi, que el fa més pràctic i atractiu, ja que no es limita a l'estudi per ell sol, sinó que veu amb les veus més pures de l'amor patri, i tendeix directament a donar al poble la consciència del que és i del que deu ésser; del que val i del que pot.

Els resultats de tal agermanament són tan evidents, que bé pot dir-se que l'excursionisme s'ha guanyat avui aquí la voluntat de tothom, i que sa obra, lenta i constant, ha contribuït i contribueix en molt a la general millora. Sense parlar de Barcelona, on naturalment nostre pensament té s'estada i exerceix directa influència, recorregueu Catalunya tota; pugeu de les planes d'horitzons dolços i de cel clar, a les altes serralades de retallades siluetes i de fesomia esquerra, on el núvol i la boira regnen eternament, passeu de la vila populosa i novella, a l'humil pagesia de rònc aspecte, reclosa en la muntanya; i a tot arreu trobareu simpàtica acollida per la idea que ens guia; per tot indret serà compresa; amb el talent de l'home instruït o amb el bon sentit ingènit en nostre poble, la transcendental empresa de l'excursionista; perquè ella fa ressonar en el pit dels bons fills les fibres més tendres de l'amor a la mare, a eixa gran mare que es diu pàtria, que condensa en sa existència de segles i segles els actes més heroics i les gestes més glorioses; que es vesteixen amb el traço incomparable d'una naturalesa rica i variada, i que tant quan ens entristeix amb records de dol, com quan ens afalaga amb rialleres esperances, respon completa i harmònicament a l'aspiració primordial de nostra existència. Parleu al pagès més rústec de nostres muntanyes de qüestions socials o de teories polítiques, i tal volta us girarà l'esquena; mes pregunteu-li per l'antiga i colossal pedra que voreja el camí; demaneu-li per la vella ermita romànica que s'amaga darrera la pineda, o pel castell enrunat, que corona el cim; i us guiarà bonament en vostra investigació, i s'interessarà per ella, i mirarà amb respecte aquells monuments, el valor dels quals per primera vegada se li senyala. Feu-li fer amb vosaltres l'ascensió a una alterosa muntanya, d'on es contempla la imatge de l'infinit i es sent l'harmonia de la quietud; i aquell esperit senzill comprendrà la grandiositat de l'espectacle i fruitirà amb ella; exciteu-lo a continuar una tradició o un fet històric i l'interès i el goig es canviaran en vida i entusiasme i per ses paraules veureu evocada la imatge del geni de la terra.

ANTONI AULÈSTIA I PIJOAN

(Fragments del discurs presidencial llegit en la sessió inaugural de l'any 1884, de l'«Associació Catalanista d'Excursions científiques».)

CURIOSITAT EXCURSIONISTA

De com treballaven els primers impulsors ens en dóna mostra el següent anunci:

«ASSOCIACIÓ D'EXCURSIONS CATALANA

Barcelona 20 de maig de 1880.

Sr. Director del «Gay Saber».

Molt senyor nostre i estimat Col·lega: havent projectat aquesta *Associació* una excursió a Palma de Mallorca i Coves d'Artà, tenim el gust d'acompanyar les bases acordades per a realitzar-la per la Comissió organitzadora, esperant que es servirà vostè donar-hi tota la publicitat possible entre els socis de l'Associació que dignament presideix a fi que puguin inscriure's en temps oportú si algú d'ells desitgés acompanyar-nos, lo que tindriem a molta honra.

L'econòmic dels preus i lo ameno i interessant de l'excursió ens fan creure que podrem tenir el gust de comptar entre els expedicionaris a alguns d'eixos il·lustrats socis.

Som de V. atents afms. s. s. q. s. m. b.—*El President*, Ramon Arabia i Solanas. *El Secretari Interí*, Ramon Avellana.

EXCURSIÓ A ARTÀ I PALMA DE MALLORCA

Bases

1.ª S'admeten en l'excursió, a més dels socis de la «Associació d'Excursions Catalana», als de la «Catalanista d'Excursions Científiques», i altres Associacions catalanistes del Principat, als del «Foment de la Producció Espanyola» i persones invitades per tots ells.

2.ª Arribant a vuitanta el nombre dels inscrits, es farà l'excursió, en un vapor expressament fletat que amb tot son personal de mariners i màquina, estarà a les ordres de la Comissió organitzadora de l'excursió.

3.ª Es sortirà el dia 23 de juny prop vinent i es tornarà el dia 27 segons expressa el següent.

ITINERARI

Dia 23. A les dos de la tarde: Sortida de Barcelona.

Dia 24. Arribada a Palma a les 8 del matí.

Dia 25. Estada a Palma fins a les 12 de la nit en quina hora sortirà el vapor cap a Artà.

Dia 26. Arribada a Artà a les 10 del matí, i sortida per a Barcelona a les 6 de la tarda.

Dia 27. Arribada a Barcelona a les 10 del matí.

4.ª El preu del passatge inclusa la manutenció a bordo (2 dinars, 2 esmorzars 3 cafès), serà 40 pessetes. La manutenció a Palma va per compte de cadascú i pot calcular-se en un duro i mig diari, resultant el cost total de l'excursió a uns 11 duros.

5.ª Les poques lliteres que hi ha disponibles es cediran als que primer les demanin mitjançant l'augment de 5 pessetes en cambra de primera, i 250 pessetes en segona. Els passatgers que no tinguin llitera dormiran al entre-pont, on podran jeure convenientment i a sota cobert.

6.ª En el cas (poc probable donada l'època de l'excursió) de què per mal temps, o en altre caa, per voluntat unànime dels excursionistes, es retingués el vapor durant algun dia més dels indicats, deuran pagar-se a prorrata 345 pessetes diàries per lloguer i contribució del vapor, lo qual vindrà a resultar a raó de 431 pessetes per persona.

7.ª No s'admetrà cap senyora que no vagi acompanyada de son pare, marit o germà.

8.ª Sols es permetrà portar l'equipatge de mà més precis, quedant per tant exclosos els baguls i maletes de molt pes i volum.

9.ª Queda oberta des d'ara la inscripció (que es clourà el dia 13 de juny prop vinent a mig dia) en la llibreria de Verdaguer, Rambla del Mig, 5, on es faran efectius 5 duros al moment de rebre el taló numerat que s'entregarà, i els 3 duros restants es pagaran des del 10 al 1 de juny; tenint present que aquell que no compleixi tal requisit s'entén que renuncia a tot dret, tant de passatge com de reintegro; així mateix perdrà tot dret aquell que no comparegui a bordo, en les hores avisades per a l'embarc.

10.ª Tota novetat que interessi als expedicionaris es posarà de manifest en la llibreria de Verdaguer i en el local de l'Associació (Gegants, 4, 1.er), insertant-se ademés en els diaris d'aquesta ciutat.

Barcelona 1 de maig de 1880.

La Comissió Organitzadora. — Josep Ricart i Giralt, Francesc X. Tobella, Valentí Almirall, Josep Marquet, Pere Clapés.»

Publicada en *Lo Gay Saber*, de 15 de juny de 1880.

CAMISERIA IBARS

MAJOR, 47 - LLEIDA

Extens assortit en
camises, corbates,
articles de punt, etc.

CAMISES A MIDA

LLIBRERIA MINERVA

MAJOR, 74

Fulles del Mapa itinerari militar
i del Mapa publicat per
l'Institut Geogràfic i Catastral.

Guies Michelin — Guia del
Automovilismo — Baedekers

Llibres de literatura, ciència i art.
Novetats en literatura francesa.

LLEIDA

LA COPA D'OR

Queviures i Espardenyes

SANT ANTONI, 12-LLEIDA

Aquesta casa ven sos articles
:: als preus més limitats ::

Gran assortit en

Barrets i Espardenyes

propis per a excursionistes

Camiseria Antiga Casa

IBARS

ESTERERIA, 7 - LLEIDA

SEMPRE NOVETATS
en Camiseria, Corbates,
Mocadors i demés articles
de Camiseria

PREUS RAONABLES

CONSTRUCȚOR
Telefon 427
D'ORBIPEȘ

ACADÉMIA 10 LLEIDA